

MUHOS PYHÄKOSKI 5

Kivikautisen asuinpaikan koekuopitus

Jalo Alakärppä ja Eija Ojanlatva 2000

MUHOS PYHÄKOSKI 5
Koekuopitus 22.5. - 26.5.2000
Jalo Alakärppä ja Eija Ojanlatva

OULUN YLIOPISTO
Arkeologian laboratorio
Joulukuu 2000

Sisällysluettelo

1. Johdanto	2
2. Koekuopitus	3
3. Löydöt	5
Keramiikka	5
Kivilaji-iskokset	6
Kvartsiesine ja -iskokset	6
Punamulta	7
4. Tulkinta	7
Kirjallisuus	8
Arkistotiedot	9
Liitteet:	
Vaaitusarvot	10
Kuvaluettelo	11
Kartta	12
Löytöluettelo	

1. Johdanto

Oulun yliopisto suoritti arkeologisen koekuopituksen Muhoksen Pyhäkosken kivikautisella asuinpaikalla 22.-26.5.2000. Tutkimusten vastuullisena johtajana toimi professori Milton Nunez. Koekuopitus kuului osana Northern Cultures and Societies-opetusohjelman kansainväliseen kaivauskurssiin. Kurssille osallistui viisi vaihtopiskelijää. Kaivauskurssin ja samalla myös arkeologisen koekuopituksen johtajina toimivat HuK Jalo Alakärppä ja fil.yo Eija Ojanlatva.

Asuinpaikkalöytöjä käsittävä, loivasti kaakkoon ja etelään viettävä kuiva mäntykangas sijaitsee Oulujoen pohjoispuolella, noin 6,5 km Muhoksen kirkosta koilliseen ja 3 km Pyhäkosken voimalaitoksesta itään. Kankaan maaperä on hiekkaa, ja sen aluskasvillisuuden muodostavat varvut, jäkälät ja sammaleet. Alueen maaperän pinnanmuodot sekä jokien uomat ovat pääasiassa kallioperän suurrakenteiden mukaisesti luoteis-kaakkosuuntaisia. Alueen korkeimmat kohteet ovat kulutusta paremmin kestävää graniittia. Oulujoen vartta reunustavatkin Pyhäkosken voimalaitoksen kohdalla graniittialueet. Tutkimuskohde sijaitsee graniittialueen itäpuolisella kiillegneissialueella, jossa esiintyy myös kiilleliusketta sekä mustaliusketta tai kiisupitoisia liuskeita. Kohteesta noin 10 kilometriä luoteeseen sijaitsee Pitkäselän kvartsiittiesiintymä, jossa kvartsiitti esiintyy kalkkikiven yhteydessä. (Kesola 1985:6-9.)

Kohteen löysi keäkuussa 1998 FM Janne Ikäheimo, joka havaitsi Vaalantien (830) eteläreunan tieleikkauksessa kivilaji-, kvartsi- ja kvartsiitti-iskoksia, orgaanisekteista ja paksuseinäistä (11 mm) kampakeramiikkaa (KA II) sekä palaneita kiviä. Löytöpaikan länsipuolelta erkanee Vaalantiestä pohjois-koillissuuntainen, hiekkapohjainen metsätie. Tämän hiekkatien länsipuolella, noin 15 metriä Vaalantiestä pohjoiseen on halkaisijaltaan noin 4 metrinen ja noin 0,7 m syvä kuoppa. Kuoppa vaikutti resentiltä, sillä koekairauksissa ei havaittu huuhtoumiskerrosta vaan humuksen alapuolella oli selvä hiilikerros. Pari kilometriä Pyhäkoski 5:stä länsi-lounaaseen sijaitsee Pyhäkoski 1:n laaja, 31 kivikautista asumuspainannetta käsittävä asuinpaikka, jossa FL Janne Ikäheimo kaivoi kesällä 2000 (ks. Ikäheimo 2000a ja 2000b).

2. Koekuopitus

Kohteessa ei ole selviä esihistoriallisia kuoppajäännöksiä. Selvimät merkit inhimillisestä toiminnasta kankaalla havaitaan Vaalantien pohjoispuolisesta tieleikkauksesta, josta löydettiin tutkimusten yhteydessä neljä pientä keramiikan palaa. Tutkimuksen tarkoituksena oli koekuopituksen avulla määrittää asuinpaikan laajus ja mahdolliset aktiviteettialueet. Tutkimusalueen koekuopitus aloitettiin vetämällä pohjois-eteläsuuntainen linja metsäautotien länsipuolelle sekä itä-länsisuuntainen linja Vaalantien pohjoispuolelle. Näitä linjoja apuna käyttäen luotiin koordinaatisto. Tutkimuksen yhteydessä kaivettiin yhden kahden neliömetrin kokoisen koekuopan lisäksi 14 neliömetrin kokoista koekuoppaa (kartta). Korkeus siirrettiin kohteeseen Vaalantien eteläpuolisesta korkeuskiintopisteestä (70,76 m mpy), tämä suurehkoon maakiveen upotettu pultti sijaitsee noin 0,6 km länsilounaaseen tutkimuskohteesta. Kivettömällä hiekkakankaalla kiintopisteen virkaa toimitti metsätien asfalttiliittymään piirretty risti (kp=71,41).

Koekuoppien maanpinta vaaittiin ennen kaivamista. Kaivaminen aloitettiin poistamalla humuskerros lapiolla, minkä jälkeen kuoppia kaivettiin lastalla. Löydöttömissä koekuopissa 3, 8, 11, 12, 13, 14 ja 15 havaittiin normaali podsoli-maannos. Löytöjä sisälsivät kuopat 1, 2, 4, 5, 6, 7, 9 ja 10. Löydöttömät ja löydölliset kuopat kaivettiin aina puhtaaseen pohjamaahan asti.

Koekuoppa 1 ruutu 100/480

Koekuopassa oli normaali podsoli-maannos. Esihistorialliseen toimintaan viittasi ainoastaan 30 cm:n syvyydestä löydetty kivilaji-iskos.

Koekuoppa 2 ruutu 100/490

Koekuopassa oli normaali podsoli-maannos. Esihistorialliseen toimintaan viittasivat kuitenkin 18 cm:n syvyydestä löydetyt kvartsikaavin ja kaksi kvartsi-iskosta sekä 28 cm:n syvyydestä löydetty kivilaji-iskos.

Koekuoppa 4 ruutu 100/508

Koekuopassa oli normaali podsolimaannos. Esihistorialliseen toimintaan viittasi ainoastaan 10 cm:n syvyydestä löydetty 0,01 g painoinen kvartsi-iskos.

Koekuoppa 5 ruutu 99-100/516

Ruutuun 100/516 tehdyssä koekuopassa oli paikoittain jopa 20 senttiä paksu huuhtoutumiskerros, jonka alapuolella oli ohut likamaakerros. Ruudun koillisosasta tehtiin tutkimuksen ainoat keramiikkalöydöt. Pääasiassa sädekiviliuskeisia iskoksia löytyi koko ruudun alueelta. Palaneiden kivien lisäksi kuopasta löydettiin yhdeksän kvartsi-iskosta sekä seitsemän punamultaraetta. Koekuopan 5 runsaslöytöisyyden johdosta päätettiin kaivausaluetta laajentaa ruutuun 99/516. Paksun huuhtoutumiskerroksen alapuolella oli ohut likamaakerros. Laajennusosasta löydettiin 27 kivilaji-iskosta, kaksi kvartsi-iskosta sekä 10 punamultaraetta.

Koekuoppa 6 ruutu 101/519

Koekuopassa oli normaali podsolimaannos. Koekuopassa oli paksun huuhtoutumiskerroksen alapuolella ohut likamaakerros. Ruudusta tehdyt löydöt olivat vähäisiä sisältäen kolme kivilaji-iskosta sekä 4 kvartsi-iskosta.

Koekuoppa 7 ruutu 105/529

Koekuopassa oli normaali podsolimaannos. Pääasiassa sädekiviliuskeisia iskoksia löytyi koko ruudun alueelta. Palaneiden kivien ja kivilaji-iskosten lisäksi kuopasta löydettiin kolme kvartsi-iskosta.

Koekuoppa 9 ruutu 109/502

Koekuopassa oli paksu huuhtoutumiskerros. Koekuopan lounaisnurkassa oli huuhtoutumiskerroksessa halkaisijaltaan noin 30 senttiä leveä ja noin 5 senttiä paksu punamulta-alue. Punamultaläikkä ulottui lounaisnurkasta kuopan keskustaan saakka. Sen

alta tuli esille muutamia palaneelta vaikuttaneita kiviä, joita reunusti ohut likamaaläikkä. Ruudun lounaisnurkasta tuli esille noin 30 sentin syvyydestä vähäinen määrä hiiltä. Ainoat löydöt ruudusta olivat yhdeksän punamultaraetta.

Koekuoppa 10 ruutu 109/519

Koekuopassa oli normaali podsolimaannos. Ainoa inhimilliseen toimintaan viittaava tekijä oli ruudusta löytynyt kvartsi-iskos.

Koekuoppien löydöt

Koekuoppa	Keramiikka kpl/g	Kivilaji-iskos kpl/g	Kvartsiesine kpl/g	Kvartsi-iskos kpl/g	Punamulta kpl/g
1	-	1/13,04	-	-	-
2	-	1/4	1/7,35	3/0,56	-
4				1/0,01	
5	64/178,95	147/30,14		9/2,36	17/0,17
6	-	3/0,51	-	4/3,44	-
7	-	6/28,84	-	3/3,2	-
9	-	-	-	-	9/0,32
10	-	-	-	1/0,6	-
Irtolöytö	4/0,18	6/2,53	-	-	-
Yhteensä	68/179,13	164/79,06	1/7,35	21/10,17	26/0,49

3. Löydöt

Keramiikka

Keramiikkaa löydettiin ainoastaan koekuopasta 5 (ruudusta 100/516) lukuunottamatta muutamaa irtolöytöä tieleikkauksesta. Kahdessa seinämäpalassa (KM 32177:16 ja KM 32177:12) sekä yhdessä reunapalassa (KM 32177:16) on havaittavissa nuoremmalle varhaiskampakeramiikalle (KA I:2) tyypillisiä kampaleimoja, joiden toinen pää on leiman

toista päätä syvemmillä. Tyypillistä on myös sekoitteena käytetty kivimurska. (ks. Pesonen 1997.) Sen sijaan varhaiskampakeramiikalle epätyypillisempää on reunapalan kampaleimarivin alapuolella havaittavissa oleva kuoppaleiman pyöreä reuna. Reunapalan reunan päällä on lisäksi kampaleimakoristelua. Isomman seinämäpalan (KM 32177:12) sisäpinnassa on mahdollisesti punamultajäämiä. Syy sen sijainnille astian sisäpinnalla on epäselvä: onko astiassa esimerkiksi säilytetty punamultaseosta vai onko sen sisäpinta käsitelty tiivistystarkoituksessa punamulta-rasvaseoksella? Nuoremman varhaiskampakeramiikan kalibroitu ajoitus on noin 4300-4100 eKr. ja tyypillisen kampakeramiikan noin 4100-3500 eKr. (Salo 1997: 8-9). Tätä ajoitusta tukee maankohoamiseen perustuva ajoitus, jonka perusteella 69 metrin rantavaihe ajoittuisi noin 4150 eKr. (Okkonen 1998:58-59). Kohteen pitempiaikaiseen hyödyntämiseen viittaisi Janne Ikäheimon kesällä 1998 tienleikkauksesta löytämä orgaanissekoitteen tyypillisen kampakeramiikan palanen (KA II) (Ikäheimo 2000a).

Kivilaji-iskokset

Kivilaji-iskoksia löydettiin koekuopista yhteensä 168 kappaletta (paino 88,64 g), tosin lukumääräisesti eniten niitä löydettiin kahden neliömetrin kokoisesta koekuopasta 5 (147 kpl). Pääosa iskentäjätteestä on joko sädekiviliusketta tai paikallista vihertävää liusketta.

Kvartsiesine ja -iskokset

Koekuopituksessa löydetty kvartsiaineisto on vähäinen. Ainoa kvartsiesine, kvartsikaavin (KM 32177:8), löydettiin koekuopasta 2. Kvartsi-iskoksia löydettiin 19 kappaletta ja niistäkin yhdeksän koekuopasta viisi. Kvartsi- ja kivilajimateriaaliaineistoja verrattaessa voidaan päätellä, että kohteessa on keskitytty kivilajiesineiden valmistukseen kvartsiesineiden sijasta.

Punamulta

Punamultaa löydettiin koekuopista 5 ja 9. Koekuopassa yhdeksän havaittiin huuhtoutumiskerroksessa laajahko punamultavärjäymä ja yhdeksän punamultaraetta. Värjäymän syy jäi tutkimuksissa epäselväksi. Koekuopasta viisi löytyneet punamultarakeet voivat mahdollisesti liittyä keramiikan sisäpinnassa havaittuun punamultavärjäymään, jota on tarkemmin käsitelty keramiikan yhteydessä.

4. Tulkinta

Koekuopituksessa tehdyt löydöt olivat vähäisiä ja esihistoriallinen aktiviteettialue vaikuttavaa olleen suppea. Lisäksi aktiviteettialueen sisällä on havaittavaissa pesäkkeisyyttä. Nykyisen Vaalantien rakentaminen on kaivaushavaintojen perusteella todennäköisesti tuhonnut suurimman osan kohteesta. Kohde on mahdollisesti liittynyt muinaisen Oulujokivarren luonnonresurssien hyödyntämiseen ja toiminut tilapäisenä pyyntileirinä. Keramiikkalöytöjen sekä maankohoamisen perusteella kohde ajoittuisi nuoremman varhaiskampakeraamiikan ja tyypillisen kampakeramiikan vaihteeseen noin 4150 eKr.. Topografian perusteella joenvarsikohdetta on voitu hyödyntää pyyntipaikkana pitkän aikaa.

Oulussa 9.12.2000

Jalo Alakärppä

Eija Ojanlatva

Kirjallisuus

Ikäheimo J. 2000a: MuhosPyhäkoski 5 - kohderaportti 8.5.2000. Oulun yliopiston arkeologian laboratorion ja Museoviraston arkeologian osaston topografisessa arkistossa.

Ikäheimo J. 2000b: MuhosPyhäkoski 1 - kivikautisen asuinpainannealueen koekaivaus 22.-26.5.2000. Oulun yliopiston arkeologian laboratorion ja Museoviraston arkeologian osaston topografisessa arkistossa.

Okkonen, J. 1998: Muinaiset kivirakennelmat Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalla, Oulun yliopisto: taideaineiden- ja antropologian laitos, lisensiaatintutkimus.

Pesonen, P. 1997. Muutettu 10.3.1999: Suomen esihistoriallinen keramiikka, [www-dokumentti] <<http://www.helsinki.fi/hum/arla/keram/>>.

Salo, U. 1997: Ihmisen jäljet Satakunnan maisemassa. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 677*. Rauma.

Arkistotiedot
Oulu Pyhäkoski 5

Koekuopitus 22.5.-26.5.2000

Kunta Muhoksen kunta

Kylä Muhos

Tila 2:115

Omistaja Metsäntutkimuslaitos

Peruskartta 3422 10 MUHOS

Koordinaatit x= 7195 76

y= 3457 11

z= n. 71

Kiintopiste Vaalantieltä erkanevan pohjois-koillissuuntaisen metsätien
asfalttiliittymään piirretty risti (kp=71,41).

Arkistoaineisto Janne Ikäheimo, kohderaportti (8.5.2000) Oulun yliopiston
arkeologian laboratorion ja Museoviraston arkeologian osaston
topografisessa arkistossa.

Löydöt KM 32177:1-68

Dokumentaatio Inventointidiat: 24

Värinegatiivit:

Kartat: 1

Löytöjä sisältäneiden koeruutujen vaaitusarvot

Koeruutu 1 100/480**Pinta**

	480	481
101	71,6	71,44
100	71,6	71,57

Pohja

	480	481
101	71,22	71,07
100	71,23	71,16

Koeruutu 2 100/490**Pinta**

	490	491
101	71	70,99
100	71,02	70,91

Pohja

	490	499
101	70,71	70,7
100	70,69	70,64

Koeruutu 4 100/508**Pinta**

	508	509
101	70,86	70,83
100	70,84	70,8

Pohja

	508	509
101	70,46	70,43
100	70,46	70,42

Koeruutu 5 99-100/516**Pinta**

	516	517
101	70,72	70,68
100	70,78	70,76
99	70,76	70,65

Pohja

	516	517
101	70,34	70,33
100	70,35	70,32
99	70,2	70,28

Koeruutu 6 101/519**Pinta**

	519	520
102	70,8	70,77
101	70,82	70,74

Pohja

	519	520
102	70,43	70,42
101	70,44	70,32

Koeruutu 7 105/529**Pinta**

	529	530
106	70,32	70,3
105	70,34	70,3

Pohja

	529	530
106	69,89	70,02
105	70,02	69,99

Koeruutu 9 109/502**Pinta**

	502	503
110	71,55	71,5
109	71,58	71,46

Pohja

	519	520
110	71,04	71,09
109	71,09	71,02

Koeruutu 10 109/519**Pinta**

	519	520
110	70,71	70,61
109	70,65	70,6

Pohja

	519	520
110	70,3	70,24
109	70,3	70,28

KUVAUSPÄIVÄKIRJA

Kaivaustunnus: Muhos Pyhäkoski 5 (Nocuso)
Kamera: T 70 B
Aihepiiri: Muhos Pyhäkoski 5
Filmilaatu: Dia
Filmin n:o: 1
Kuvaaja: Eija Ojanlatva

N:o	Pv	Klo	S	Ob	A.n:o	Aihe
2	22.5.	10:30	300	35-70	23547	Yleiskuva
3	22.5.	10:30	400	35-70	23548	Yleiskuva
4	22.5.	10:30	200	35-70	23549	Yleiskuva
5	23.5.	13:15	400	35-70	23550	Kuoppa 119/529 (10), kerros (30 cm turvetta/20 cm huuht.kerros) puuta?
6	23.5.	13:30	350	35-70	23551	Kuoppa 100/516 (2), keramiikkaa, 20 cm huuhtoutumiskerros
7	23.5.	13:30	300	35-70	23552	Kuoppa 100/516 (2), keramiikkaa, 20 cm huuhtoutumiskerros
8	24.5.	10:35	100	35-70	23223	Kuoppa 100/516, pohja
9	24.5.	10:35	100	35-70	23554	Kuoppa 100/516, itäprofiili
10	24.5.	10:35	200	35-70	23555	Kuoppa 100/516, eteläprofiili
11	24.5.	10:35	300	35-70	23556	Kuoppa 100/516, länsiprofiili
12	24.5.	10:35	400	35-70	23557	Kuoppa 100/516, pohjoisprofiili
13	25.5.	13:00	100	35-70	23558	Kuoppa 109/502, punaista okraa turpeen alla
14	25.5.	15:00	200	35-70	23559	Kuoppa 109/502, kerros noin 20 cm, kiviä
15	25.5.	15:00	200	35-70	23560	Kuoppa 109/502, eteläprofiili
16	26.5.	08:50	300	35-70	23561	Kuoppa 109/502, kerros noin 30 cm
17	26.5.		200	35-70	23562	Kuoppa 109/502, eteläprofiili
18	26.5.		300	35-70	23563	Kuoppa 109/502, länsiprofiili
19	26.5.	11:00	300	35-70	23564	Kuoppa 99/516, länsiprofiili
20	26.5.	11:00	200	35-70	23565	Kuoppa 99/516, eteläprofiili
21	26.5.	11:00	100	35-70	23566	Kuoppa 99/516, itäprofiili
22	26.5.	11:00		35-70	23567	Kuoppa ??
23				35-70	23568	Keramiikkaa, kuvattu arkeologian laboratoriossa
24				35-70	23569	Keramiikkaa, kuvattu arkeologian laboratoriossa

